

ÅRSBERETNING OM VIRKSOMHETEN I 2020

Formål

Stiftelsen Fritt Ord er en privat, allmennyttig stiftelse hvis fremste formål er å verne om og styrke ytringsfriheten og dens vilkår i Norge, særlig ved å stimulere den levende debatt og den uredde bruk av ordet. Fritt Ord kan også støtte andre sider ved norsk kultur, i første rekke den del av kulturen som gjør bruk av ordet. I særlige tilfeller kan Fritt Ord bidra til å fremme ytringsfriheten i andre land. Stiftelsen har kontor i Uranienborgveien 2, Oslo.

Fritt Ord søker å ivareta sitt formål på to måter: gjennom bevilgning på basis av søknader og gjennom egeninitiert virksomhet (prisutdelinger, stipendprogram, seminarer, prosjekter). Til vedtektsbestemte formål ble det i 2020 til sammen bevilget kr 155,2 mill. Av dette utgjorde kr 0,6 mill. forskjellige priser, mens kr 152,2 mill. gjaldt bevilgninger etter søknad. Stipender utgjorde kr 2 mill.

Koronasituasjonen har preget Stiftelsen Fritt Ords virksomhet grunnleggende fra mars 2020 av. Få dager etter stengningen av Norge offentliggjorde stiftelsen en ekstrautlysning på inntil 40 millioner kroner til koronarelaterte prosjekter og behov. Dette initiativet møtte god respons, og rammen ble i sin helhet brukt opp i løpet av året. For stiftelsens styre og ansatte har ekstrautlysningen i perioder ført til høyt arbeidstrykk. Det meste av reiser og arrangementer er blitt kansellert i de siste tre kvartaler av året, men stiftelsen opparbeidet raskt erfaring og kompetanse med både rent digitale arrangementer og hybridarrangementer med et lite publikum til stede. De fleste styremøter er avviklet digitalt, og det samme gjelder administrasjonens møter. De ansatte har stort sett hatt hjemmekontor gjennom året.

Priser og egne initiativer

Fritt Ords Pris

På grunn av koronapandemien som rammet Norge i mars 2020 ble utdelingen av Fritt Ords Pris, som normalt finner sted i mai, utsatt på ubestemt tid. I november ble det vedtatt å tildele Fritt Ords Pris for 2020 til **Deeyah Khan** for hennes fryktløse og metodisk nyskapende dokumentarfilmer om ekstremisme. Prisbeløpet er på kr 500 000. Grunnet koronasituasjonen ble det ikke mulig å avholde noen pristildeling i 2020; det ble utsatt til 2021.

Fritt Ords Honnør

Filmskaperne **Sara Johnsen** og **Pål Sletaune** ble 27. mai tildelt Fritt Ords Honnør for TV-serien 22. juli, som ifølge styrets begrunnelse «gir et eminent kunstnerisk bidrag til kritisk refleksjon over den dramatiske hendelsen». Arrangementet fant sted i Fritt Ords lokaler i Uranienborgveien 2, med et begrenset publikum på grunn av pandemien. Tildelingen ble også strømmet.

Free Media Awards: Fritt Ords og Zeit-Stiftungs pressepriser for Øst-Europa

Vinnerne av Fritt Ords og Zeit-Stiftungs pressepriser for Russland og Øst-Europa, Free Media Awards 2020, ble kunngjort 18. august. Prisene går til den russiske medieplattformen **Mediazona**, den redaksjonelle avdelingen av russiske **Projeckt.Media**, den aserbajdsjanske fotojournalisten **Aziz Karimov**, den ukrainske journalisten **Stanislav Aseyev** og den redaksjonelle avdelingen av det ukrainske tv-programmet **Schemes**. Prisbeløpet var på EUR 15 000 til hver av vinnerne. På grunn av koronasituasjonen ble prisutdelingen utsatt til 2021.

Fritt Ord-konkurransen for elever i videregående skole 2020

Temaet for årets konkurranse var «Krise», og Fritt Ord mottok 280 bidrag. På grunn av koronapandemien ble det ingen prisutdelingsseremoni. Førsteprisen på kr 20 000 gikk til **Regine Myhre** fra Breivang videregående skole, mens vinneren av andreprisen på kr 15 000 ønsket å være anonym. Tredjeprisen (kr 10 000) gikk til **Emma Geelmuyden** fra Ullern videregående. Vanligvis inngår en reise til Strasbourg i premien for alle prisvinnerne, men dette ble ikke mulig i 2020/2021 grunnet pandemien.

Arrangementer, egne initiativer og samarbeidsprosjekter

Før pandemien førte til den første nedstengningen i Oslo våren 2020, avholdt Fritt Ord tre fysiske arrangementer. F.eks. inviterte stiftelsen og Institutt for samfunnsforskning i februar til et åpent møte på Litteraturhuset som markerte oppstarten for en ny runde av Fritt Ords monitorprosjekt. Under tittelen «Status for yringsfriheten i Norge: Hva vet vi – og hva vet vi ikke?» diskuterte sentrale premissleverandører i norsk offentlighet de største utfordringene for yringsfriheten i dag. Arnfinn H. Midtbøen, Kjersti Thorbjørnsrud, Mari Skurdal, Nils August Andresen, Shabana Rehman, Mohamed Abdi og Marte Mangset deltok i arrangementet. Under HUMAN internasjonale dokumentarfilmfestival samme måned avholdt Fritt Ord visning av dokumentarfilmen «Angels on Diamond Street» på Vega Scene. Etter filmvisningen ble det samtale om sivil ulydighet med prest Renee McKenzie, regissør Petr Lom, produsent Corinne van Egeraat og teolog Marion Grau.

Etter at Norge ble stengt ned på grunn av pandemien, avholdt Fritt Ord en god håndfull hybride arrangementer med dels fysisk, dels digital form. I august inviterte Fritt Ord og Norwegian Journal of Photography (NJP) til det direkteoverførte seminaret «Å løfte frem de underrepresenterte i fotografiet» 2020 med kuratoren og fothistoriker Mark Sealy, Jonas Bendiksen og de fire fire NJP-fotografene Sofie Amalie Klougart, Brian Cliff Olguin, Javad Parsa og Nora Savosnick. I oktober avholdt Stiftelsen Fritt Ords monitorprosjekt om status for yringsfriheten i Norge 2020–2021 og forskningsprosjektet Kunstnere vurderer yringsfrihet i 2020 seminaret «En forestilling som aldri tar slutt? Backstage med Ways of Seeing». Her samtalte kunstnerne bak forestillingen – Pia Maria Roll, Hanan Benammar og Sara Baban – med forsker Tore Slaatta. Samme måned arrangerte Fritt Ord, Isme Film og Oslo Dokumentarkino Oslo-premiere på dokumentarfilmen «The Art of Fallism» på Vega Scene og en panelsamtale om avkolonialisering i norsk kontekst 19. Før filmvisningen holdt produsentene Ingvild Aagedal Skage og Wisaal Abrahams en innledning, og etterpå ble det samtale mellom Mohamed Abdi, Melike Leblebicioglu, Sarah Lookofsky og Yohan Shanmugaratnam.

Dialogprosjektet «Islam i Norge» ble videreført i 2020, men i begrenset omfang på grunn av koronarestriksjonene. Det åpne debattmøtet «Rasisme, yringsfrihet og islam» ble avholdt på Litteraturhuset i Oslo i oktober. Deltakere var Lars Erik Berntzen, Harald S. Klungtveit, Begard Reza, Senaid Kobilica, Linda Noor, Kai Spurkland og Yama Wolasmal.

I tillegg til prisene, konkurransen og arrangementene som er nevnt ovenfor, står Fritt Ord bak en rekke større prosjekter på eget initiativ og i samarbeid med andre instanser. Stiftelsens samarbeid med Reuters Institute for the Study of Journalism i Oxford fortsatte, med det halvårige journaliststipendet «The Fritt Ord Journalism Fellowship – in honour of Preben Munthe». Stipendiat i 2020 var Shazia Majid, journalist i VG. Fritt Ord samarbeider også med Reuters om deres årlige Digital News Report, som ble lansert i stiftelsens lokaler i juni sammen med en egen norsk studie finansiert av Fritt Ord. I arrangementet deltok Anne Schulz, Hallvard Moe, Bente Kalsnes, Tomas Bruvik, Sun Heidi Sæbø, Bjørn Wisted og Tellef Raabe.

I juni 2020 annonserte Norsk PEN og Fritt Ord etableringen av Ungdommens yringsfrihetsråd, som skulle diskutere og vurdere ungdoms utfordringer og muligheter i dagens yringsfrihetsklime. Unge mellom 16 og 26 år ble invitert til å søke, og det kom inn 119 søknader. 16 av søkerne ble plukket ut som rådsmedlemmer, i tillegg til at Nancy Herz fikk rollen som leder av rådet. Rådet hadde to helgesamlinger i 2020, hvorav den første var fysisk, mens den andre var digitale på grunn av pandemien. Arbeidet fortsatte i første halvdel av 2021.

På oppdrag fra Fritt Ord gjennomførte Retriever analysen «Rasismedebatten i norske medier 01.05.2020–31.08.2020. En medieanalyse av rasisme i kjølvannet av drapet på George Floyd og fremveksten av Black Lives Matter-bevegelsen». Basert på en analyse av mer enn 2400 nyhetsartikler, debattinnlegg og leder- og kommentarartikler gir rapporten et dypdykk i deknningen av rasisme, George Floyd og Black Lives Matter i norske riks- og regionmedier, samt i et utvalg alternative medier. Rapporten ble lansert hos Fritt Ord i et livestrømmet arrangement og på stiftelsens nettside i november 2020, med deltakelse av Ane Kathrine Strand, Malene Augestad, Yohan Shanmugaratnam, Shazia Majid og Sun Heidi Sæbø.

Fritt Ord er med i flere internasjonale samarbeidsprosjekter. Sammen med en rekke europeiske stiftelser står Fritt Ord bak Civitates – A philanthropic initiative for democracy and solidarity in Europe. Initiativet gir finansiell støtte til aktører i sivilsamfunnet og til institusjoner som arbeider for å bedre det digitale informasjonssystemet i Europa i en periode med økt desinformasjon og tiltagende politisk polarisering. I 2020 utvidet Civitates sitt virkefelt ved å inkludere et nytt felt i sin portefølje: medier og uavhengig journalistikk. Under pandemien har demokratiet vært under press i mange europeiske land gjennom begrensninger som lockdown, portforbud, forbud mot samlinger og møtevirksomhet, begrenset bevegelsesfrihet og nye kontroversielle lover. I flere land har journalister blitt utsatt for press fra myndighetene under pandemien.

Thomson Reuters Foundation og Fritt Ord står fremdeles sammen bak det internasjonale prosjektet Perspektiv, som fremmer journalistikk i Russland, Øst-Europa og Sentral-Asia. Under pandemien ble det utviklet et nytt journalistisk program for å hjelpe russisktalende journalister med sannferdig rapportering om Covid-19, under tittelen «Reporting on global issues on the example of COVID-19». Grupper av journalister fra Russland, Ukraina, Georgia, Tadsjikistan og Kasakhstan undersøkte situasjonen for arbeidsinnvandrere under Covid-19, hjemlig turisme under pandemien og erfaringene til koronasyke pasienter på tvers av landegrensar.

Annen utadrettet virksomhet

Enkelte styremedlemmer og særlig administrasjonens leder har også i koronatiden bidratt aktivt i offentligheten på vegne av stiftelsen, men i mer begrenset omfang enn i en normalsituasjon. Det har vært foredrag (de fleste digitale), medieintervjuer og deltakelse i enkelte debatter, seminarer og festivaler, det meste i digital form. Det er også blitt avholdt en lang rekke møter med personer og organisasjoner fra administrasjonens side – de fleste digitale. Kunstnerisk yringsfrihet i Norge, utviklingen i debattkulturen på sosiale medier og yringsfrihets- og samfunnsdebatter i tilknytning til koronaen har vært særlig aktuelle i 2020.

Bevilgninger

Det ble i årets løp behandlet 5211 søknader, hvorav 1708 (32,8 %) ble helt eller delvis imøtekommet. Alle bevilgningene fra 2020 ligger på Fritt Ords nettsted, i en database hvor de offentliggjøres løpende i etterkant av hver søknadsrunde.

48 % av de innsendte søknadene inngår i Fritt Ords seks ordinære behandlingsrunder, der det deles ut midler til bl.a. bokprosjekter, seminarer, festivaler, dokumentarfilmer, organisasjoner på yringsfrihetsfeltet, fotoprojekter, kataloger, teateroppsetninger og utstillinger. I tillegg har det i 2020 vært tre spesialutlysninger som til sammen utgjør ca. 52 % av søknadsmassen og 39 % av årets bevilgede midler etter søknad:

Fritt Ords koronautlysning: Ekstrabevilgninger 2020

Da koronapandemien traff Norge i mars 2020, vedtok styret som nevnt å lyse ut inntil kr 40 mill. i ekstrabevilgninger utover den årlige bevilgningsrammen på 3 % av stiftelsens formålskapital (ca. kr 99 mill. i 2020). Det ble satt to separate søknadsfrister i mars og april, og siden ble søknadene i ekstrautlysningen behandlet løpende sammen med ordinære søknader ut året. I alt kom det inn 2119 søknader i koronautlysningen i 2020, og av disse ble 384 innvilget med i alt kr 35,1 mill. pluss en ekstra stor rammebevilgning til Litteraturhuset i Oslo. Pandemien fortsatte i 2021, og søknadene knyttet til koronasituasjonen blir fremdeles behandlet parallelt med de ordinære. Under ekstrautlysningen ble det gitt 23 bevilgninger på 200 000 kroner eller mer. De største mottakerne er litteraturhusene i Oslo, Bergen, Fredrikstad og Trondheim, Store norske leksikon og en rekke andre søkere innen journalistikk, dokumentarfilm og dokumentarfoto.

Utlysningen Norsk journalistikk, inkludert Den gode kritikken

I august 2017 igangsatte Fritt Ord søknadsordningen Norsk journalistikk, der stiftelsen i fire år bevilger inntil 25 millioner kroner årlig til journalistikkprosjekter og kritikkstipender – en samlet satsing på 100 millioner kroner. I 2020 kom det inn 530 journalistikksøknader i denne ordningen, og 254 prosjekter ble i alt tildelt kr 21,5 mill. I Norsk journalistikk inngår også stipendordningen «Den gode kritikken», der det deles ut ti årlige stipender à 200 000 kroner til norske kritikere. I 2020 kom det inn 47 søknader i denne utlysningen, hvorav 10 ble innvilget. Totalt ble det dermed delt ut kr 23,5 mill. i ordningen Norsk journalistikk.

Utlysning av midler til norske folkebibliotek

Våren 2020 lyste Fritt Ord for trettende gang ut midler til tiltak i norske folkebibliotek. Temaet denne gangen var «Økonomi: Pengene og livet», og det ble lyst ut tilskudd à kr 60 000. Det kom inn 72 søknader, og det ble besluttet å tildele midler til 38 søkere. Til sammen ble det delt ut ca. 2,2 millioner kroner, fordelt på biblioteker over hele landet.

Økonomi

Fritt Ord har samarbeidet med en uavhengig rådgiver, Grieg Investor, om utvikling av strategi og løpende evaluering av porteføljen, og om valg av forvaltere og investeringsprodukter. Kapitalforvaltningen ble utført gjennom investeringer i aktivklassene renter, norske og utenlandske aksjer, private equity-fond, eiendom, hedgefond og pengemarked/bank.

Stiftelsen er egenkapitalfinansiert og har ikke vesentlig gjeld utover de bevilgninger som er gitt til realisering av formålet. Endringen i kontantstrømmen består dermed i å forklare endringen i stiftelsens investeringsportefølje fra 2019. Midlene til realisering av formålet (bevilgninger, priser, egne initiativer mv.) kommer fra avkastningen av stiftelsens kapital. For 2020 var avkastningen positiv (374,7 MNOK) mot MNOK 406,2 for 2019.

STIFTELSEN FRITT ORD

Det ble bevilget kr 155,2 mill. til vedtektsbestemte formål. Bevilgningsnivået er høyere enn for 2019, med en økning på kr 54,3 mill. De samlede kostnadene for andre aktiviteter som oppfyller formålet (egne initiativer, samarbeidsprosjekter, arrangementer og drift) utgjorde kr 31,5 mill., og forvaltningskostnadene for investeringsaktiviteter utgjorde kr 2,5 mill. Total formålskapital utgjør ved årets slutt 3,5 mrd. kroner.

Fritt Ord har oppnådd følgende resultat for sine aktivaklasser:

Aktivaklasse	Fordeling	Avkastning Portefølje	Avkastning Ref.indeks
Aksjer	31,8 %	11,35 %	10,31 %
Obligasjoner	31,1 %	5,52 %	4,91 %
Eiendom	12,1 %	19,41 %	19,41 %
Hedgefond	8,3 %	16,88 %	16,88 %
Private Equity	13,8 %	8,57 %	8,57 %
Pengemarked/bank	2,9%	1,45 %	0,62 %
Totalt portefølje	100,0 %	10,28 %	9,88 %

Fordelingen og avkastningen er basert på rapportering av markedsverdier fra forvalter, og er ikke nødvendigvis sammenfallende med bokførte verdier i regnskapet. (Disse tilsvarer ikke nødvendigvis markedsverdi for alle aktivaklasser.) Tabellen viser at i 2020 har stiftelsen hatt overskudd for alle aktivaklasser. Stiftelsens formålskapital per 31. desember 2020 utgjorde 3 520 millioner kroner mot 3 334 millioner kroner i 2019. Fritt Ord har utarbeidet en strategi for langsiktig kapitalforvaltning med krav til etikk i de investeringer som stiftelsen foretar. Stiftelsen tilstreber utøvelse av samfunnsansvar i alle ledd av sin virksomhet.

Realavkastning

Overskuddet fra årets investeringsaktiviteter var på 374,7 millioner kroner. I forhold til stiftelsens formålskapital per 01.01. gir dette en avkastning på 11,57 % (2019: 13,71 %). Justert for inflasjon (1,3 %) gir dette en realavkastning på 10,27 % for 2020 (2019: 11,51 %).

Redegjørelse for årsregnskapet

Det fremlagte årsregnskapet gir et rettviseende bilde av stiftelsens eiendeler, gjeld og finansielle stilling ved årsskiftet, samt av resultat og utvikling av stiftelsens virksomhet gjennom året. Det knytter seg ingen vesentlige usikkerheter til årsregnskapet, og det er heller ingen ekstraordinære forhold som har påvirket regnskapet for 2020. Koronakrisen fra mars 2020 medførte flere uvanlige svingninger i finansporteføljens verdi, også i 2021. Per 31. desember 2020 er porteføljen i NOK omtrent på nivå med 31. desember 2019. Markedet brukte ca. et halvt år på å hente inn kursfallet som skyldes Covid-19, og endte til slutt opp 4,6% i Norge (Oslo Børs). Stiftelsens totalportefølje har hatt en avkastning på 3,8% hittil i 2021 (per mai). Utsiktene videre er relativt gode, men det knytter seg stor usikkerhet til den økonomiske veksten. Investeringskomité og styre følger situasjonen tett, og den kortsiktige likviditeten er meget god. Styret er av den oppfatning at forutsetningen for fortsatt drift er til stede, og årsregnskapet for 2020 er satt opp etter denne forutsetningen.

Finansiell risiko

Stiftelsen benytter seg av ulike finansielle instrumenter i forbindelse med styringen av finansiell risiko. Styret skal påse at stiftelsens midler forvaltes i tråd med stiftelsens formål, samt at virksomheten utføres i samsvar med stiftelsens vedtekter og de til enhver tid gjeldende regler. Styret vedtar årlig finansstrategien for det kommende kalenderåret, og denne følges

opp i det daglige av en investeringskomité nedsatt av styret. Strategien omfatter langsiktig investeringsprofil, rammer for allokering av aktiva, risiko og etiske retningslinjer. En ekstern forvalter utarbeider månedlig rapporter som viser avkastning, allokering og transaksjoner. Styret behandler rapportene løpende gjennom året.

Fritt Ords finansielle risiko er moderat, og kan i hovedsak dekomponeres til henholdsvis markedsrisiko, kredittrisiko og likviditetsrisiko. Risiko klassifiseres som høy, moderat eller minimal. Forholdet er nærmere omtalt under note 10 i regnskapet.

Økonomiske fremtidsutsikter

Fritt Ord har et mål om en langsiktig realavkastning på 4,5 %. Fritt Ords forventninger til fremtidig avkastning er beregnet ut fra dette forhold. Utdeling til vedtektsfestede formål skal med utgangspunkt i styrets vedtak utgjøre i snitt ca. 3 % av stiftelsens formålskapital per 01.01. Stiftelsens prognose om budsjettert avkastning for året er imidlertid avhengig av utviklingen i finansmarkedet. Avkastningen er beregnet ut fra forutsetningen om at 2021 blir et normalår, men styret presiserer at det normalt er betydelig usikkerhet knyttet til vurderinger av fremtidige forhold.

Årets aktivitetsoverskudd

Det samlede aktivitetsoverskuddet på kr 185,5 mill. foreslås overført til annen formålskapital.

Styre og administrasjon

Styret

Professor Grete Brochmann er styreleder i Stiftelsen Fritt Ord. Øvrige styremedlemmer er adm. direktør Christian Bjelland, direktør og professor Guri Hjeltnes, førsteamanuensis Anine Kierulf, forfatter og journalist Frank Rossavik, forfatter og utenriksreporter Sigrun Slapgard og direktør Bård Vegar Solhjell, som er styrets nestleder.

I løpet av året ble det avholdt åtte styremøter og ett planleggingsseminar. På grunn av koronapandemien ble de fleste møtene fra april og ut året avholdt digitalt, i form av videomøter. Fritt Ord tilstreber jevn fordeling mellom kjønnene; det var i 2020 4 kvinner og 3 menn i styret. Det er likestilling i stiftelsen med tanke på både ansettelser, lønnsbetingelser og arbeidsoppgaver. Av selskapets 11 ansatte er 7 kvinner og 4 menn. Likestillingen er etter styrets mening godt ivaretatt, og det iverksettes derfor ikke ytterligere tiltak på området.

Forretningsførsel og administrasjon

Knut Olav Åmås er administrerende direktør og Bente Roalsvig nestleder/prosjektdirektør. Ingvild Bjerkholt, Oskar Kvasnes, Elin Bech Lutnæs og Hanne Vorland er seniorrådgivere. Anne-Lise Sognnes er rådgiver og kokk i 80 % stilling for Sameiet Uranienborgveien 2. Tonje Olsrud er rådgiver og Kjersti Bjørkmo administrasjonsmedarbeider i 50 % stilling. Joakim Lie er prosjektleder for Fritt Ords ungdomskonkurranse og Karsten Korbøl koordinator for HIFOs prosjektkonkurranse i historie (20 % stilling). Herkules Forvaltning AS har vært Fritt Ords regnskapsfører, mens Stiansen & Co. AS er stiftelsens revisor.

Styret anser arbeidsmiljøet i stiftelsen som godt. På grunn av pandemien har de fleste medarbeiderne i hovedsak sittet på hjemmekontor siden mars 2020. Det har ikke vært skader, ulykker eller påfallende sykefravær. Fraværet totalt utgjør 2,7 % av avtalte dagsverk gjennom kalenderåret. Sykefraværet er ikke arbeidsrelatert. Den spesielle situasjonen med hjemmekontor og perioder med meget høyt arbeidstrykk for deler av administrasjonen har

STIFTELSEN FRITT ORD

nødvendigjort ekstra støtte fra ledelsen, og oppmerksomhet mot den enkeltes helse og velferd.

Stiftelsen arbeider aktivt for å forhindre diskriminering som følge av nedsatt funksjonsevne, etnisitet, nasjonal opprinnelse, legning, religion eller livssyn. Aktivitetene omfatter blant annet rekruttering, lønns- og arbeidsvilkår, forfremmelse, utviklingsmuligheter og beskyttelse mot trakassering. Fritt Ords virksomhet forurenser ikke det ytre miljø.

Oslo, 21. juni 2021

Grete Brochmann
Styrets leder

Bård Vegar Solhjell
Nestleder

Christian Bjelland
Styremedlem

Guri Hjeltnes
Styremedlem

Anine Kierulf
Styremedlem

Frank Rossavik
Styremedlem

Sigrun Slapgard
Styremedlem

Knut Olav Åmås
Adm. direktør